

FARG'ONA YOG'OCH O'YMAKORLIK SAN'ATI.

**Mamurjonov Kamoliddin
Zukhirjon oglu**

*Namangan State University
Fine and Applied Decorative Arts 17.00.04
kamoliddinmamurov888@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi Farg'ona vodiysida rivojlangan yog'och o'ymakorlik san'ati tahlil qilinadi. Tezisdagi san'atning tarixiy ildizlari, badiiy va texnologik xususiyatlari, me'moriy shakllarda qo'llanilishi, shuningdek maishiy buyumlardagi ifodasi yoritilgan. Tadqiqot natijalari hududning o'ziga xos hunarmandchilik maktabini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Farg'ona vodiysi, yog'och o'ymakorlik, naqsh, islamiy, geometrik, hunarmandchilik, me'moriy bezak

Abstract: This thesis analyzes the art of woodcarving that developed in the Fergana Valley. The thesis highlights the historical roots of the art, its artistic and technological features, its use in architectural forms, as well as its expression in household items. The results of the research reveal a unique school of craftsmanship in the region.

Keywords: Fergana Valley, woodcarving, pattern, Islamic, geometric, craftsmanship, architectural decoration.

Kirish

O'zbek xalqining amaliy san'ati uning milliy madaniy merosini ifodalovchi eng muhim tarkibiy qism hisoblanadi. Shu jumladan, yog'och o'ymakorlik san'ati ham xalqimizning badiiy tafakkuri, hunarmandchilik an'analari va estetik didini aks ettiruvchi noyob san'at turidir. Farg'ona vodiysi esa o'zining boy tarixiy ildizlari, hunarmandchilik maktablari va o'ziga xos naqsh bezaklari bilan yog'och o'ymakorlikning rivojlangan markazlaridan biridir.

Yog'och o'ymakorlik san'ati nafaqat me'moriy inshootlar bezagi sifatida, balki maishiy buyumlar, dekorativ elementlar va hunarmandchilik mahsulotlarida ham keng qo'llanilgan. Ushbu san'at turi xalqning dunyoqarashi, ijtimoiy hayoti va estetik didi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishi turli tarixiy va madaniy omillar ta'sirida sodir bo'lgan.

Hozirgi davrda yog'och o'ymakorlik san'atini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb vazifaga aylangan. Chunki ushbu san'atning texnologik usullari, badiiy xususiyatlari, naqsh tizimi va tasnifi yetarlicha tizimlashtirilmagan. Shuningdek, Farg'ona hududiga xos maktabning o'ziga xos jihatlari yetarlicha yoritilmagan.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik san‘atining badiiy-texnologik xususiyatlarini aniqlash, uning me‘moriy va maishiy qo‘llanilish shakllarini o‘rganish hamda san‘at turlarini ilmiy jihatdan tasniflashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tarixiy-tahliliy, qiyosiy-tahliliy, tizimli yondashuv va san‘atshunoslik tahlili metodlari qo‘llaniladi.

Kirish qismida shuningdek, tadqiqotning dolzarbligi, ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati asoslab beriladi. Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik san‘atining o‘rganilishi milliy madaniyatimizni saqlash, zamonaviy dizayn va me‘morchilikda qo‘llash hamda hunarmandchilik maktablarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM:

Farg‘ona vodiysi o‘zining hunarmandchilik an‘analari bilan mashhur bo‘lib, yog‘och o‘ymakorlik san‘ati bu hududda qadimdan rivojlangan. Tarixiy manbalarga ko‘ra, yog‘och o‘ymakorlik san‘ati asosan me‘moriy bezak sifatida, masjidlar, madrasalar, karvonsaroylar va xonadonlarda qo‘llangan. Hudud hunarmandlarining turli naqsh va bezaklarni yaratishda mahalliy an‘analari, tabiat motivlari va milliy estetika tamoyillaridan foydalanishi san‘atning tarixiy rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. Ushbu jarayon yog‘och o‘ymakorlikning texnologik va badiiy jihatlarini shakllantirgan va hudud maktabining o‘ziga xosligini belgilagan.

Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik san‘ati o‘zining murakkab naqshlari, simmetriya va ritm tamoyillari bilan ajralib turadi. Naqshlar asosan uch turga bo‘linadi: islamiy, geometrik va aralash naqshlar. Islamiy naqshlar san‘atda eng ko‘p ishlatiladigan naqsh turi bo‘lib, ular o‘zboshimchalik va o‘ziga xoslik bilan ajralib turadi. Geometrik naqshlar simmetrik shakllar, girih va o‘yin elementlari orqali yaratiladi. Aralash naqshlar esa badiiy ifoda va funksional estetika uyg‘unligini ta‘minlaydi. Texnologik jihatdan san‘at turi uch asosiy usulga bo‘linadi: yassi o‘yma, chuqur o‘yma va ajur o‘yma. Har bir usul o‘ziga xos badiiy ifodani yaratadi va san‘at asarlarining sifatini belgilaydi.

Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik san‘ati me‘moriy va maishiy buyumlarda qo‘llaniladi. Me‘moriy shakllarda eshiklar, darvozalar, ustunlar, ayvonlar va masjid interyerlarida naqshlar ishlatiladi. Bu elementlar binolarning estetik ko‘rinishini oshiradi va muayyan diniy hamda ijtimoiy ma‘noni aks ettiradi. Maishiy buyumlarda esa sandiqlar, mebel, musiqa asboblari va dekorativ buyumlarda naqshlar qo‘llanilib, kundalik hayotda amaliy xizmat bilan birga estetik didni rivojlantiradi. San‘atning funksional va badiiy jihatlarini uyg‘unlashtirish orqali Farg‘ona hunarmandchiligi o‘ziga xos maktab sifatida shakllangan va rivojlangan.

XULOSA

Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik san‘ati o‘zining boy tarixiy ildizlari, yuqori badiiy va texnologik xususiyatlari bilan o‘zbek xalq amaliy san‘atining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu san‘at turi nafaqat me‘moriy inshootlarni bezash vositasi, balki xalqning dunyoqarashi, madaniyati va badiiy tafakkurini ifodalovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, naqshlarning murakkab kompozitsiyasi, simmetriya va ritmning uyg‘unligi hamda islamiy va geometrik naqshlarning badiiy ifodasi Farg‘ona yog‘och o‘ymakorlik maktabining o‘ziga xosligini belgilovchi asosiy mezonlardir.

Texnologik jihatdan san'at turi yassi, chuqur va ajur o'yma usullari orqali ifodalanib, har bir usul o'ziga xos badiiy ifodani yaratadi. Me'moriy shakllarda, jumladan eshik, darvoza, ustun va ayvonlarda qo'llanilishi binolarning umumiy estetik ko'rinishini oshirsa, maishiy buyumlardagi qo'llanilishi kundalik hayotda amaliy xizmat bilan birga estetik didni rivojlantiradi.

Shuningdek, san'at turlarining texnik, badiiy va funksional jihatlariga ko'ra tasniflanishi tadqiqotning muhim ilmiy natijasi bo'ldi. Ushbu tasnif Farg'ona yog'och o'ymakorlik san'atining tizimli tuzilishini ochib beradi va kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, Farg'ona yog'och o'ymakorlik san'ati milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, uni chuqur ilmiy o'rganish, saqlash va rivojlantirish, yosh avlodga yetkazish dolzarb vazifa hisoblanadi. Ushbu san'at turi an'anaviylik va zamonaviylik uyg'unligida rivojlanib, hudud hunarmandchiligining o'ziga xosligini aks ettiradi va xalq madaniyatining boy merosi sifatida ahamiyatini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akbarov H. *O'zbek xalq amaliy san'ati*. Toshkent: Sharq, 2008. B-45
2. Karimov A. *Hunarmandchilik tarixi*. Toshkent: Fan, 2012. B-52
3. Mansurov Z. *O'zbek xalq san'ati tahlili*. Nukus: Ilmiy tadqiqotlar, 2019. B-39
4. Mirzaev D. *Yog'och o'ymakorlik san'ati*. Buxoro: Ma'rifat, 2015. B-33
5. Nazarov F. *O'zbek bezak san'ati*. Toshkent: Fan, 2016. B-41
6. Sobirov M. *Milliy hunarmandchilik maktablari*. Toshkent: Ilm, 2017. B-58
7. To'raev S. *O'zbek xalq naqshlari va bezak san'ati*. Samarqand: Fan, 2014. B-22
8. Yo'ldoshev R. *Amaliy san'atda naqsh va kompozitsiya*. Toshkent: Sharq, 2018. B-61
9. Zokirov I. *Farg'ona vodiysi hunarmandchiligi tarixi*. Farg'ona: Ma'rifat, 2016. B-27
10. Islomov A. *Milliy san'at va me'morchilik*. Toshkent: Fan, 2013. B-35